

НАПРЯМИ ВІДТВОРЕННЯ СКЛАДОВИХ АГРАРНОГО РЕСУРСНОГО ПОТЕНЦІАЛУ В КОНТЕКСТІ СТІЙКОГО РОЗВИТКУ СІЛЬСЬКИХ ТЕРИТОРІЙ РЕГІОНУ

Семененко О.С.
Готько Н.М.

У статті окреслено поняття «відтворення» та вказано на його необхідності в будь-якому суспільстві.

Проаналізовано зміни земельних, трудових ресурсів та основних засобів, зроблено порівняльний аналіз визначальних передумов розвитку аграрної сфери в областях Карпатського регіону.

Наведені основні проблеми, що пов'язані з ефективністю відтворення основних видів ресурсів аграрної сфери, намічені шляхи їх вирішення в контексті стійкого розвитку сільських територій.

Ключові слова: *Карпатський регіон, відтворення, земельні ресурси, трудові ресурси, основні засоби.*

ВСТУП

У політико-економічному визначенні, відтворення – безперервне відновлення процесу виробництва товарів, послуг та духовних благ, на основі якого здійснюється відтворення всіх елементів економічної системи – продуктивних сил, техніко-економічних відносин, організаційно-економічних відносин, виробничих відносин та господарського механізму. В будь-якому суспільстві з метою задоволення потреб людини необхідне безперервне відтворення матеріальних благ, а відтак, і процесу їх виробництва. На певному етапі розвитку суспільства об'єктивною необхідністю стає задоволення потреб людей у зростаючій кількості послуг та духовних благ. Тому поряд з матеріальним виникає і розвивається духовний початок, головною метою якого є розвиток розумових здібностей людини, її творчих обдарувань, формування особистості, її організаторських здібностей.

Звуження відтворення засобів виробництва виражається у прогресуючому зростанні фізичного та морального зношування основних фондів, у фізичному розпаді продуктивних сил. Аналогічний процес відбувається з землею як загальним засобом праці, оскільки вразі порушення технологічних вимог землекористування посилюється її виснаження, зростає частка еродованих, забруднених земель тощо. В нинішніх умовах господарювання, в період утвердження нових форм власності потребують зміни

і удосконалення техніко-економічні відносини, зокрема, відновлення процесів спеціалізації, кооперування, комбінування виробництва тощо між підприємствами, галузями, видами економічної діяльності, сферами економіки.

Відтворення основних видів ресурсів аграрної сфери є невід'ємною складовою ефективного та стрімкого розвитку даної галузі, особливо в епоху швидких змін, постійного удосконалення засобів виробництва, техніки та технологій, введення в обіг і відновлення непридатних для сільського господарства земель, підвищення кваліфікації працівників в аграрній сфері. Важливою складовою відродження сільського господарства є значна підтримка з боку держави, забезпечення підвищення продуктивності праці, зростання обсягів виробництва, збільшення конкурентоспроможності продукції продовольства та вихід на світовий ринок.

Закарпатська область має значний ресурсний потенціал, вигідне географічне розташування та сприятливі кліматичні умови для ефективного функціонування аграрної сфери (розвиток галузі тваринництва, вирощування екологічно чистої продукції тощо), можливості нарощування експорту продукції. Однак, чимало проблем розвитку аграрного

Семененко Ольга Сергіївна, викладач кафедри фінансів Ужгородського національного університету, тел.+38(050)5418206

Готько Наталія Михайлівна, здобувач кафедри економіки, менеджменту і маркетингу Ужгородського національного університету

сектора області пов'язане з відтворенням складових аграрного ресурсного потенціалу сільських територій в контексті стійкого розвитку, що й обумовлює актуальність даної теми дослідження.

Українські науковці систематично досліджують проблеми відтворення і використання основних видів ресурсів аграрної сфери, роблячи суттєвий вклад в розвиток вітчизняної науки. Серед них слід відмітити таких авторів, як: Гладій М.В.[4], Макаренко П.М.[13], Малік М.Й.[14], Саблук П.Т.[17], Сайко В.Ф.[18], Хвесик М.А. [14], Юрчишин В.В.[21] та інші.

Проблемам розвитку аграрної сфери областей Карпатського регіону присвячені праці науковців Баланюк І.Ф.[2], Газуда Л.М.[3], Копитко В.І.[10], Лендел М.А.[11, 12], Мікловда В.П.[15] та інші.

Методологічні підходи до даного дослідження базуються на аналізі матеріалів, опублікованих в наукових періодичних виданнях, з використанням даних статистики та розробок авторів.

Стаття складається зі вступу, одного розділу та висновків. У розділі проаналізовано зміни у наявності та використанні земельних, трудових ресурсів та основних фондів аграрної сфери Закарпатської області, виявлено основні проблеми пов'язані з ефективністю їх відтворення. Зроблено порівняльний аналіз визначальних передумов розвитку аграрного сектора областей Карпатського регіону, обґрунтовано шляхи їх вирішення в контексті стійкого розвитку сільських територій.

РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Відомо, що в аграрному виробництві земля використовується насамперед як основний ресурс виробництва та слугує просторовою базою розміщення сільськогосподарського виробництва.

В результаті земельної реформи відбувся значний перерозподіл угідь між власниками та землекористувачами і в областях Карпатського регіону. Наприклад, внаслідок трансформації земельних угідь в Закарпатській області, починаючи з 1990 року, станом на початок 2011 року від суспільних землекористувачів вилучено 479,3 тис га сільськогосподарських угідь, за рахунок чого площі у користуванні приватних господарств зросли у 6,3 рази. У володінні та користуванні громадян, включаючи селянські (фермерські) господарства, знаходиться 458,0 тис.га сільгоспугідь, в тому числі 246,1 тис. га ріллі (2011р.), або 81,5% всієї землі в обробітку. На цих землях господарюють 1021 фермерських, 252,1 тис. селянських господарств та 21,4 тис. власників землі в колективних та індивідуальних садах і городах.

У трьох областях Карпатського регіону – Закарпатській, Івано-Франківській, Львівській грошова оцінка 1га сільгоспугідь на 12,0 – 21,5% нижча ніж в цілому по Україні. Виняток становить Чернівецька область, де грошова оцінка 1 га сільгоспугідь перевищує загальноукраїнський показник на 13,2%. Порівняльна грошова оцінка 1 га землі в областях Карпатського регіону відображена в таблиці 1.

Таблиця 1 Порівняльна грошова оцінка сільськогосподарських угідь України, в т.ч. в областях Карпатського регіону [22]

Область	Оцінка 1 га, грн.			
	Сільськогосподарських угідь - усього		у тому числі ріллі	
	станом на 1.07.1995р.	з урахуванням індексації станом на 1.01.2011р.	станом на 1.07.1995р.	з урахуванням індексації станом на 1.01.2011р.
Україна	3543	8432	3734	9211
Закарпатська	2838	5943	3115	7231
Івано-Франківська	3119	6439	3392	6527
Львівська	2783	6153	3161	7543
Чернівецька	4012	9640	4038	9054

Слід зазначити, що в основу розрахунку нормативної грошової оцінки земель сільськогосподарського призначення покладається рентний дохід, який створюється при виробництві зернових культур і визначається за даними економічної оцінки земель проведеної в 1988 році. Зрозуміло, що ціни більш ніж тридцятирічної давнини не відображають розмір сучасної грошової оцінки земель. До того ж статтею 18 Закону України «Про оцінку земель» встановлено, що нормативна грошова оцінка розташованих за межами населених пунктів земельних ділянок сільськогосподарського призначення проводиться не рідше ніж один раз на 5-7 років. Після прийняття у 2003 році цього Закону вже

пройшло понад 7 років, а нормативна грошова оцінка земель сільськогосподарського призначення була проведена більше, ніж 15 років тому-у 1995 році.

У зв'язку з закінченням мораторію на продаж земель, формування ринку земель, зростає важливість грошової оцінки кожної земельної ділянки. Кабінет Міністрів України розпорядженням від 26 жовтня 2011 року затвердив план дій із проведення подальшої земельної реформи та створення прозорого ринку земель сільськогосподарського призначення. Розпорядженням Уряду визначені терміни розробки низки законопроектів та проектів постанов. Зокрема, проект постанови Кабінету Міністрів України «Про внесення змін до методики нормативної грошової

оцінки земель сільськогосподарського призначення та населених пунктів» було передбачено розробити і подати на розгляд Уряду впродовж листопада місяця. Держкомземагентство 31 жовтня 2011 року оприлюднило доопрацьований зазначений проект постанови Кабінету Міністрів, яким регламентується додержання періодичності проведення нормативної грошової оцінки земель сільськогосподарського призначення у частині орних земель (ріллі).

Для урахування змін у рентному доході, який створюється при виробництві зернових культур, до показників нормативної грошової оцінки ріллі, що проведена станом на 1 липня 1995 року (з

урахуванням індексації) застосовується коефіцієнт 1,756. Таким чином, вартість угідь зросте майже у 1,8 разів. Отже, якщо на сьогодні у Закарпатті середня нормативна грошова оцінка 1 га ріллі становить 10 тисяч 22 гривні, то після її індексації буде становити 1794,6 гривень. Унаслідок збільшення грошової оцінки землі суттєво зросте і вартість її оренди. Ціна за оренду земельних часток (паїв) буде становити більше 500 гривень за 1 гектар.

Для характеристики матеріально-технічного забезпечення слід, перш за все, проаналізувати наявність основних засобів в сільському господарстві України та Карпатському регіоні (таблиця 2).

Таблиця 2 Наявність основних засобів в сільському господарстві областей Карпатського регіону за період 2000-2009рр[22]

(у фактичних цінах; млн. грн.)

	2000		2005		2007		2008		2009	
	Усього основних засобів	В с/г, мисливстві та пов'язаними з ним послугами	Усього основних засобів	В с/г, мисливстві та пов'язаними з ним послугами	Усього основних засобів	В с/г, мисливстві та пов'язаними з ним послугами	Усього основних засобів	В с/г, мисливстві та пов'язаними з ним послугами	Усього основних засобів	В с/г, мисливстві та пов'язаними з ним послугами
Україна	828822	96624	1276201	74880	2047364	77471	3149627	94089	3903714	101339
Закарпатська область	11463	956	17027	1041	28157	978	38069	875	50544	863
Івано-Франківська область	17156	1206	28022	1121	35338	1286	41910	1813	50434	2175
Львівська область	35646	3037	59232	2405	82009	2268	102942	3016	152120	3236
Чернівецька область	11167	1173	13720	996	18931	881	22190	1112	29692	1307

Як видно з даних таблиці 2, загальна вартість основних засобів в Україні за період 2000-2009рр постійно зростає, що не можна сказати про сільське господарство, де даний показник в 2005, 2007 роках мав тенденцію до зменшення. В усіх областях Карпатського регіону відмічено зростання вартості основних засобів з 2000 по 2009 роки. Щодо ситуації в сільському господарстві, то слід відмітити коливання даного показника з року в рік то в бік збільшення, то в бік зменшення. Виняток складає Закарпатська область, де починаючи з 2005 року цей показник має тенденцію до зменшення.

Більш детальний аналіз стану основних засобів в сільському господарстві свідчить про високий ступінь їх зносу, що відображено в таблиці 3.

Таблиця 3 Ступінь зносу основних засобів в областях Карпатського регіону (2000-2009рр)[22], %

	2000		2005		2007		2008		2009	
	Усього основних засобів	В с/г, мисливстві та пов'язаними з ним послугами	Усього основних засобів	В с/г, мисливстві та пов'язаними з ним послугами	Усього основних засобів	В с/г, мисливстві та пов'язаними з ним послугами	Усього основних засобів	В с/г, мисливстві та пов'язаними з ним послугами	Усього основних засобів	В с/г, мисливстві та пов'язаними з ним послугами
Україна	43,7	47,3	49,0	52,2	52,6	46,1	61,2	45,7	60,0	39,4
Закарпатська область	41,3	56,3	42,6	68,4	46,2	52,5	40,1	56,4	52,2	19,5

Івано-Франківська область	38,8	50,5	50,6	59,4	47,4	34,9	46,9	39,2	50,2	20,6
Львівська обл.	43,1	50,0	46,7	59,4	46,2	46,0	48,1	47,9	60,9	33,2
Чернівецька область	39,9	45,5	47,8	54,0	44,4	40,3	42,8	41,9	37,4	21,2

Аналіз даних таблиці 3 свідчить про досить високий ступінь зносу основних засобів в сільському господарстві як в цілому по Україні, так і в кожній з областей Карпатського регіону. Даний показник коливається в межах 40-60% з 2000 по 2008 роки. Ступінь зносу основних засобів в сільському господарстві Закарпатської області в період з 2000 по 2008 роки є одним з найвищих з поміж інших областей за винятком 2009 року, коли було відмічено покращення даного показника.

Розглядаючи відтворення трудових ресурсів в Закарпатській області слід проаналізувати показники кількості зайнятого населення за видами економічної діяльності. В області у всіх сферах економічної діяльності зайнято 524,7 тис. осіб. У сфері сільського господарства, мисливства та лісового господарства у 2009р. працювало 122,6 тис. осіб або 23,4% працездатного населення, причому кількість осіб зайнятих в зазначеній галузі починаючи з 2005 по 2009рр. постійно знижувалася. Працею в господарствах населення зайнято 111,6 тис. осіб або 91%. Кількість найманих працівників підприємств-суб'єктів підприємницької діяльності значно скоротилась у 2009 році (7,5 тис. осіб) порівняно із 2005р(12 тис. осіб) і становить 6,1% від загальної кількості зайнятих в аграрній сфері. Найменша кількість зайнятих зосереджена у фермерських господарствах та у фізичних осіб, де даний показник у 2009р. становив відповідно 1,9% та 1% від загальної кількості зайнятих у сільському господарстві області[8].

Не дивлячись на те, що в сільському господарстві Закарпатської області зайнято найбільша кількість працюючих, попит на робочу силу в даній сфері є одним з найнижчих поміж інших видів економічної діяльності. За період 2006-2010рр. слід відмітити деяке зростання даного показника, проте станом на 2010рік попит на робочу силу в даній галузі суттєво зменшується.

Аналіз рівня зайнятості трудових ресурсів у аграрному виробництві та фінансових результатів від діяльності сільськогосподарських підприємств у розрізі природно-економічних підзон та районів свідчить про зменшення кількості сільськогосподарських підприємств та середньорічної чисельності зайнятих працівників. Рівень показника рентабельності у 2010р., як і в попередньому році, був найвищим у аграрних підприємствах приватного та приватно-орендного типу і склав 32%; господарські товариства, як найбільш поширена організаційно-правова форма господарювання серед сільськогосподарських підприємств Закарпатської області, отримали прибуток на суму 3,2 млн. грн., а рівень рентабельності від усієї діяльності склав 5,8%; державні підприємства завершили 2010 рік зі збитками на суму 5,4 млн. грн., або показник збитковості сягнув – 24,9%.

Щодо розвитку аграрної сфери в Карпатському регіоні визначальними є наступні передумови (таблиця 4).

Таблиця 4 Визначальні передумови розвитку аграрної сфери в областях Карпатського регіону [22] (станом на 1.01.2011 р.)

Показник	Закарпатська обл.	Івано-Франківська обл.	Львівська обл.	Чернівецька обл.	Разом по регіону Карпат	Всього по Україні	Регіон у % до України
Кількість сільськогосподарських підприємств, од.	1640	782	1718	1039	5179	57858	9,0
Наявність сільськогосподарських земель, тис. га	410,5	497,2	1052,9	450,7	2411,3	36801,5	6,6
Вартість основних засобів в сільському господарстві, млн. грн.	988,0	1256,0	2416,0	1044,0	5704,0	75511,0	7,6
Чисельність працівників в сільському господарстві, тис. чол.	148,4	125,9	188,8	103,1	566,2	3652,6	15,5
Кількість сільських населених пунктів, од.	598	789	1884	406	3677	29426	12,5

Частка сільського населення, %	63,0	57,6	40,1	59,1	51,5	32,3	X
Доход населення в розрахунку на 1 особу, грн.	5991,5	6577,3	7617,8	6169,5	6589,0	7887,7	83,5
Витрати населення в розрахунку на 1 особу, грн.	7084,0	6481,4	8012,7	6916,9	8123,8	9095,9	78,3
Рівень безробіття, %	2,8	3,5	2,7	3,7	3,2	2,7	X
Середньомісячна заробітна плата у сільському господарстві, грн.	528,0	569,0	458,0	404,0	490,0	553,0	88,6
Виробництво валової продукції сільського господарства, млн. грн.	2096,3	2462,4	4264,7	1882,0	10707,4	94894,6	11,3
Обсяг експорту товарів, млн. дол. США	676,9	885,8	804,8	112,1	2479,6	38368,0	6,5
Коефіцієнт покриття експорту імпортом, %	0,71	1,17	0,72	0,65	0,81	0,85	X
Площа земель природно-заповідного фонду, тис. га	133,5	102,8	44,5	7,9	288,7	1104,3	26,1

На основі даних таблиці 4 та деяких інших розрахунків можна зробити ряд висновків та виокремити основні соціально-економічні передумови, що являються підґрунтям розвитку аграрного виробництва в регіоні.

1. У Карпатському регіоні наявні вихідні ресурсні запаси необхідні для налагодження ефективного господарювання в АПК, зокрема це стосується забезпеченості сільськогосподарськими угіддями, основними засобами та робочою силою. На даний час в досліджуваних областях функціонує близько 5179 агроформувань, що складає близько 9 % від загальної кількості сільськогосподарських підприємств України. При цьому, слід відмітити, що якісні характеристики зазначених ресурсних аспектів не є високими, проте вони являються певною базою (основою) для перспективного розвитку даної галузі.

2. Наступна передумова пов'язана не стільки з наявністю вихідних ресурсів, стільки з необхідністю налагодження ефективного господарювання та сталого соціально-економічного розвитку сільських територій. Це пояснюється, передусім, тим, що в Карпатському регіоні зосереджено 3677 сільських населених пунктів (близько 12,5% загальнодержавного рівня), у яких проживає переважаюча частка населення – 51,5%, й в т.ч. 63% сільських жителів у Закарпатській області, 59,1% – у Чернівецькій області, 57,6% – в Івано-Франківській. У зв'язку з цим виникає необхідність розвитку сільських територій через налагодження результативного функціонування аграрного виробництва.

3. З попередньою передумовою тісно пов'язана ще одна, а саме: в досліджуваному регіоні спостерігається низький рівень життя населення. Так, середній дохід в розрахунку на 1 особу складає 6589 грн. в рік, що становить лише близько 83,5% загальнодержавного рівня. Витрати населення в розрахунку на 1 особу складають 7123,8 грн. на рік або тільки 78,3 від середнього показника в Україні. Це свідчить про необхідність реалізації кардинальних заходів щодо покращення соціально-економічних умов проживання в аналізованих областях. Названі фактори в поєднанні з високим рівнем безробіття

(3,2% в регіоні проти 2,7% середньодержавного рівня) та дешевою робочою силою (середня заробітна плата в аграрному секторі Західних областей складає 88,6% від середньої заробітної плати в Україні) формують значну передумову для привабливості залучення інвестицій в дану галузь. Дослідження засвідчують, що в нинішній кризовій ситуації існує бажання сільських жителів працювати в умовах відносно невисокої оплати праці.

4. Привабливість сільськогосподарських підприємств, як інвестиційного осередку, полягає ще й у тому, що в регіоні спостерігається відносно висока ефективність аграрного виробництва або іншими словами ресурсовіддача. Так, при наявності в областях Карпатського регіону 6,6% сільськогосподарських угідь, 7,6% основних засобів та 15,5% трудових ресурсів загальнодержавного рівня, тут виробляється близько 11,3% валової продукції сільського господарства України. Це свідчить про високий потенціал аграрної сфери.

5. Даний регіон має добре налагоджені зовнішньоекономічні зв'язки, зокрема поширені експортні операції. Так, у 2010 р. загальний обсяг експортних товарних операцій регіону становив 2479,6 млн. дол. США, або 6,5 % від національного показника. Позитивним також є те, що для аналізованої місцевості характерним є високий показник покриття експортом імпорту – 0,81. Безумовно такі явища пов'язані з близьким розташуванням місцевих аграрних товаровиробників до кордонів держави.

6. Важливою передумовою розвитку сільського господарства в Карпатських областях є поширеність і збільшення активності туристичних осередків впродовж останніх років. Так, в аналізованому регіоні зосереджено близько 26,1 % земель природно-заповідного фонду країни. Підвищений інтерес до туристичних послуг Прикарпаття, Карпат і Закарпаття стимулює розвиток аграрної сфери як джерела для функціонування закладів ресторанного бізнесу, роздрібної торгівлі, сільського зеленого туризму.

Що ж до Закарпатської області, то незважаючи на певні заходи в реформуванні сільського господарства, утримується тенденція до зниження

обсягів виробництва основних видів продукції рослинництва і тваринництва, посилюється деградація земель через високу освоєність земельного фонду та екстенсивне використання продуктивних угідь. Майже повністю зупинилося відтворення та оновлення матеріально-технічної бази АПК. Несприятливою є демографічна ситуація на селі. З низькою інтенсивністю використовується трудовий аграрний потенціал області. Кризові процеси мають негативний вплив на розвиток соціальної сфери села, на забезпечення нормального життєвого рівня населення [14].

Отже, важливим є пошук нових підходів і розробка механізмів відтворення, формування та ефективного використання всіх елементів виробничо-ресурсного потенціалу сільськогосподарського виробництва як складової механізму господарювання АПК в цілому.

Необхідно також зазначити, що існуюча соціальна напруга щодо відтворення і використання демографічно-трудоного потенціалу Закарпатської області передбачає розробку механізму привабливості трудової діяльності, особливо молоді, в сільській місцевості шляхом розвитку об'єктів сільської промисловості, підприємництва і бізнесу, створення і розвитку спільних підприємств з виробництва і переробки сільськогосподарської продукції, активізації діяльності дорадчих служб, забезпечення сервісного обслуговування аграрних підприємств і селянських господарств, інтенсифікації функціонування туристично-оздоровчої сфери та закладів соціальної інфраструктури на селі.

Системні кризові явища, занепад сільських територій призводять до зниження рівня сільськогосподарського виробництва, що загрожує продовольчій безпеці держави. Основним поштовхом для запровадження стратегій сталого розвитку в цілому, і сільських територій, зокрема, відіграє концепція адаптування аграрної сфери регіону до вимог Європейського Союзу. Завдяки багатофункціональному характеру кожна функція сільських територій може бути розглянута у системному взаємозв'язку з іншими функціями в контексті реалізації єдиної стратегії державного розвитку. Тому стратегічний підхід до розв'язання господарських проблем села може бути сформований, виходячи з пріоритетності розвитку сільських територій в цілому. Розвиток сільського господарства необхідно розглядати як органічну складову такої державної стратегії [13].

Серед ключових факторів сталого розвитку сільських територій одне із провідних місць займає гармонізація соціальних, економічних та екологічних складових відповідно до інституціонального середовища. Зокрема, соціальний фактор визначається як домінуючий у формуванні оновленого сільського середовища, а економічна складова повинна розглядатися як інструмент досягнення поставлених цільових орієнтирів розвитку аграрної сфери. За останні десятиріччя в розвитку соціальної сфери на селі спостерігається деградація її матеріально-технічної бази, відбувається руйнація

соціальної інфраструктури села, що є наслідком безсистемного, некомплексного розв'язання завдань реалізації аграрної політики в Україні.

Надзвичайної гостроти нині набули екологічні проблеми розвитку національного АПК, використання земельних, водних і лісових ресурсів. Разом сільське й лісове господарство мають активний і негативний антропогенний вплив.

Серед причин, що зумовлюють невідповідність між природно-ресурсним потенціалом земель і рівнем його використання в регіонах, слід назвати екологічну неузгодженість структури територіального розміщення підгалузей сільського господарства із зональними ґрунтово-кліматичними умовами, невідповідність ґрунтових умов біологічним вимогам у сівозмінах, високу сільськогосподарську освоєність та розораність агроландшафтів, деградацію екосистем ґрунтового покриву.

До основних заходів щодо збереження й відтворення родючості ґрунтів на меліорованих землях можна віднести: розширення застосування ґрунтозахисних технологій обробітку ґрунту; забезпечення підвищення родючості ґрунтів шляхом створення державної програми з виробництва і поставок сільгоспвиробникам мінеральних добрив, засобів захисту рослин та хімічних меліорантів; оптимізацію структури посівних площ і сівозмін, попередження ерозійних процесів та відтворення родючості ґрунтового покриву тощо [13].

Ситуація із формуванням ефективної сільської політики, фінансуванням села почасти пояснюється тим, що сільська спільнота сама по собі слабо впливає на діяльність державних органів влади та органів місцевого самоврядування. В Україні, та її регіонах, на жаль, не сформовано ефективного, широкого аграрного лобі, крім лобі великого агробізнесу, який виражає частково і загальногалузеві інтереси, але, передусім, свої – вузькокорпоративні.

Центральне місце в стійкому розвитку аграрного сектору відводиться підвищенню рівня стійкості виробництва продовольства. Продовольча проблема на сучасному етапі стає глобальною з ряду причин:

- вона торкається тією чи іншою мірою всіх країн світу;
- її розв'язання ставиться в залежність від факторів, що виходять за межі сільського господарства;
- у сучасному світі вона нерозривно зв'язана з іншими глобальними проблемами: енергетичною, сировинною, екологічною тощо;
- на її розв'язання впливає міжнародна обстановка [10].

Відповідно до Державної цільової програми сталого розвитку сільських територій на період до 2020 року, яка затверджена Розпорядженням Кабінету Міністрів України від 03.02.2010р. №121-р, основними заходами щодо інституціонального та організаційного забезпечення виконання завдань даної Програми є:

- визначення функцій та строків проведення заходів програми центральних органів влади та

органів місцевого самоврядування щодо розвитку суцільної інфраструктури сільської поселенської мережі;

- розмежування функцій управління та державного регулювання розвитком сільських територій;

- гармонізація національних соціальних стандартів та інших нормативних актів у соціальній сфері;

- створення умов для заохочення молоді до роботи і проживання в сільській місцевості;

- проведення паспортизації сільських територій;

- удосконалення нормативно-правової бази у сфері підприємницької діяльності через податкову й цінову політику, забезпечення запровадження механізмів державної підтримки малого та середнього бізнесу, створення додаткових робочих місць та ін.[1].

Слід відзначити, що значимість сільської місцевості для суспільства зростає по мірі актуалізації охорони навколишнього природного середовища та виробництва екологічно безпечного продукту. Україна має всі передумови для того, щоб перетворитися у головне світового постачальника екологічно чистої продукції. Використовуючи екологічно безпечні як традиційні, так і сучасні аграрні й інші технології, вітчизняні сільгоспвиробники можуть органічно вписатися в місцеві екоареали і, відповідно, оптимально використовувати їхні сільськогосподарські ресурси, формувати високопродуктивні та екологічно стійкі агросистеми й агроландшафти.

Таким чином, на підставі вищевикладеного можна зробити наступні висновки.

Сільське господарство України хоч і характеризується ще досить значним рівнем індустріального розвитку і широким застосуванням машин і обладнання, але їх кількість в господарствах з кожним роком знижується, зменшуються масштаби технічного впливу на сільськогосподарське виробництво. Постійно зростає питома вага застарілих машин і обладнання. Тому на сучасному етапі удосконалення аграрного ресурсного потенціалу як Закарпатської області так і в цілому України є оновлення машинно-тракторного парку і обладнання тваринницьких ферм новим поколінням технічних засобів виробництва, набором відповідних машин, які б змогли забезпечити комплексну механізацію усіх виробничих процесів в господарствах і звести до мінімуму ручну працю.

ВИСНОВКИ

Таким чином, аналіз і оцінка використання земельних ресурсів, показує, що загалом відбувається зниження продуктивності та економічної ефективності їх використання у сільському господарстві Закарпатської області. Основними причинами, які зумовлюють погіршення якісного стану земель і зниження родючості ґрунтів можна назвати такі:

- надмірна сільськогосподарська освоєність території, порушення оптимального співвідношення між різними компонентами природного середовища, порушення великого кругообігу речовин у природі;

- недостатнє внесення у ґрунт органічних, мінеральних, бактеріальних і грибових добрив, великий дисбаланс поживних речовин у ґрунті;

- надмірна деградація і виснаження ґрунтового покриву, інтенсивна водна і вітрова ерозія, дефляція берегів;

- надмірне радіоактивне і промислове забруднення земельного фонду.

На сучасному етапі удосконалення аграрного ресурсного потенціалу областей Карпатського регіону необхідним є оновлення машинно-тракторного парку і обладнання тваринницьких ферм новим поколінням технічних засобів виробництва, набором відповідних машин, які б змогли забезпечити комплексну механізацію усіх виробничих процесів в господарствах і звести до мінімуму ручну працю.

Загальними основними передумовами успішного регулювання рівня якості використання і забезпечення АПК регіону трудовими ресурсами в сучасних умовах є:

- вдосконалення технології і насичення процесу праці сучасними технологічними засобами виробництва;

- послідовне і усестороннє скорочення ручної праці та підвищення питомої ваги кваліфікованих працівників;

- нарощування темпів індустріалізації сільського господарства та інших напрямків НТП, спрямованих на найбільш ефективне відтворення, розподіл і оптимальне використання трудових ресурсів сільської місцевості;

- досягнення чітких границь спеціалізації аграрних районів і підприємств із переробки сільгоспсировини;

- розгортання виробничого кооперування з метою ефективної концентрації виробництва і досягнення оптимальних економічних і соціальних умов розвитку трудового потенціалу АПК регіону;

- раціональне поглиблення поєднання сільськогосподарського виробництва з промисловою переробкою продукції;

- широке суміщення професій і підготовка кадрів агропромислового типу.

Важливим у справі ліквідації безробіття в аграрному секторі, зокрема, Закарпатської області є визначення пріоритетів структурних перетворень сфери сільської зайнятості, передусім шляхом селекційної підтримки трудовітких галузей сільського господарства: виноградарства, садівництва, тютюнництва, тваринництва. Зазначені чинники, у поєднанні із забезпеченням села матеріально-технічними ресурсами, відтворенням усіх складових ресурсного потенціалу, сприятимуть створенню нетрадиційних робочих місць і зайнятості населення Закарпатської області, викличуть кумулятивний ефект досягнення високого рівня ефективності аграрного виробництва і праці.

На сьогоднішній день тенденції розвитку сільських територій пов'язані в цілому з процесом зміни характеру соціо-еколого-економічної системи в напрямі формування нових землегосподарських утворень різних форм власності та форм господарювання. Нові можливості правового характеру, які повинні б активізувати процеси завершення аграрної і земельної реформ,

наштовхуються на інертність сприйняття сільським населенням ідей перебудови аграрної сфери. Це зумовлено невизначеністю держави щодо комплексного розв'язання селянських проблем. Отже, забезпечення інтенсивного розвитку аграрної сфери областей Карпатського регіону потребує подальших наукових досліджень.

ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Агропромисловий комплекс України: стан, тенденції та перспективи розвитку. Інформаційно-аналітичний збірник (випуск 3) / За заг. ред. П.Т. Саблука та ін. – К.: ІАЕ УААН, 1999. – 452 с.
2. Баланюк І.Ф. Галузева структура виробництва в сільськогосподарських підприємствах / І.Ф. Баланюк, О.І. Жук.-Івано-Франківськ, 2011.-184 с.
3. Газуда Л.М. Ресурсний потенціал аграрних підприємств в мовах трансформації відносин власності / Л.М. Газуда. – Ужгород: УжНУ, ПП «Медіум», 2004. – 220 с.
4. Гладій М.В. Використання виробничо-ресурсного потенціалу аграрного сектора економіки України (питання теорії, методології і практики): Монографія./ М.В. Гладій. – 1998. – 294 с.
5. Державна цільова програма сталого розвитку сільських територій на період до 2020 року. Затв. Розпорядженням КМУ від 03.02.2010р. №121-р. // Економіка АПК. – 2010. - № 7. – С. 3-15.
6. Економічний довідник аграрника / За заг. ред. Ю.Я. Лузана, П.Т. Саблука. – К.: «Преса України», 2003. – 800 с.
7. Економічна енциклопедія. Том. I. – С. 223-230.
8. Закарпаття, 2010. Статистичний щорічник. – Ужгород, 2011. – 427 с.
9. Збарський В.К. Сталий розвиток сільських територій: проблеми і перспективи / В.К. Збарський // Економіка АПК. - 2010. - №1. – С. 129-136.
10. Копитко В.І. Реформування та регулювання економіки регіонального агропромислового комплексу: Монографія. / В.І. Копитко. –Львів, 2005. - 550 с.
11. Лендел М.А. Аграрне виробництво в Карпатському регіоні: сучасний стан, тенденції, перспективи розвитку: Монографія / М.А. Лендел. – Ужгород.: Карпати, 2004. – 216 с.
12. Лендел М.А., Войтенко Г.В. Трудовий потенціал села в умовах становлення ринкової економіки: Монографія. / М.А. Лендел, Г.В. Войтенко.– Ужгород.: Карпати, 2006. -240 с.
13. Макаренко П.М. Моделі аграрної економіки / П.М. Макаренко. – К.: ННЦ ІАЕ, 2005. – 682с.
14. Малік М.Й., Хвесик М.А. Сталий розвиток сільських територій на засадах регіонального природокористування та екологічнобезпечного агропромислового виробництва / М.Й. Малік, М.А. Хвесик // Економіка АПК. - 2010. - №5. – С.3-11.
15. Мікловда В.П. Агропромислове виробництво регіону в умовах ринкових трансформацій / В.П. Мікловда, М.В. Газуда. - Ужгород.: Ліра, 2008. - 224с.
16. Програма охорони і підвищення родючості ґрунтів на 2005-2011 роки. – Ужгород, січень 2005 рік. – 43 с.
17. Саблук П.Т. Аграрна економіка і політика в Україні: підсумки минулого та погляд у майбутнє (у трьох томах) / П.Т. Саблук. - К.: Інститут аграрної економіки, 2001.
18. Сайко В.Ф. Наукові підходи щодо раціонального землекористування в умовах здійснення аграрної реформи / В.Ф. Сайко. – К., 2001.
19. Стратегія економічного і соціального розвитку України (2004-2010 роки) «Шляхом Європейської інтеграції» / За заг. ред. Гальчинського А.С. – К.: ІВЦ Держкомстату України, 2004. – 416 с.
20. Трудовий потенціал, зайнятість і ринок праці (теорія і практика) / За заг. ред. М.І. Долішнього. – Львів, 1997. – 340с.
21. Юрчишин В.В. Аграрна політика в Україні на зламах політичних епох / В.В. Юрчишин.- К.: Наукова думка, 2009. - 367 с.
22. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>